

Norske AM-sendere:

Småsenderne VII: 1466 kHz LKP¹ Porsgrunn Kringkaster

Porsgrunn Mellombølgesender
NRK Østlandssendinga
Lokal Sport fra Porsgrunn
Svenn Martinsen

Sprengningen av LKP Porsgrunn Kringkaster² 1940.

En tropp tyske soldater kom om ettermiddagen lørdag 13. april 1940 hjem til rådmannen i Porsgrunn kommune, Hans E. Kjølsest. De forlangte at han straks skulle følge dem til den lokale kringkasteren på Borgeåsen. Politibetjent Andr.Kjelleevold hadde alt blitt hentet på politistasjonen med samme ordre. De 60 soldatene var ledet av en kaptein, og hadde kommet til Grenlandsbyen fra Larvik i en kolonne med 5 biler.

Kapteinen truet Kjølsest på livet og krevde å få alle opplysninger om ansatte og oppsett på stasjonen, men rådmannen svarte at han var ganske ukjent både med personalet og kringkasteren.

Ved ankomst Borgeåsen var radiostasjonen stengt, og ingen åpnet. Det viste seg at personalet var hjemme for å spise middag.

Tyskerne brøt seg inn, og både rådmann og politi måtte følge med. På kontoret gikk man raskt gjennom stasjonens papirer, og en protokoll ble tatt med. Nordmennene måtte signere på at tyskerne bare hadde tatt dokumenter med seg.

Nå kom hensikten med tyskernes aksjon fram. Stasjonen skulle sprenges i luften fordi den hadde sendt ut *opphissende propaganda og løgnaktige meddelelser* om tyskerne. Et lag av troppen hadde da alt forberedt sprengningen av den sørlige antennemasten.

*"Først sprengtes de to barduner nærmest stasjonsbygningen ved små ladninger (1 kg. dynamitt). Deretter sprengtes mastens sokkel ved en ladning på 18 kg. dynamitt, som var blitt anbragt inne i sokkelen, idet lokket for sokkelens mannhull var skrudd av. Sprengstykkene ble slengt mange hundre meter utover. Flere av dem havnet nede i byen. Tilslutt ble maskiner og apparater inne i stasjonen sprengt ved en håndgranat, hvorefter det ble satt fyr på stasjonsbygningen."*³ Bilde: "Milorg i Telemark".

¹ Erfjord og Quigstad (se kilder) sier i sine fremstillinger at kallesignalet til Porsgrunn var LLO. LKP kan imidlertid dokumenteres i allefall tilbake til 1953. LLO var imidlertid i 1965 kjenningssignalet til den første FM-omformeren i Skien på 93.7 MHz.

² <https://www.porsgrunn.folkebibl.no/bok/historie/Okkupasjonsaarene/01-01.html>

³ Etter "Innberetning om sprengningen av Porsgrunn Kringkaster. Porsgrunn den 14. april 1940." Signert H. Kjølsest og Andr. Kjelleevold. Bevart i Okkupasjonshistorisk arkiv ved Porsgrunn bibliotek.

<https://www.porsgrunn.folkebibl.no/krigen/kringkaster.html>

Etter at at stasjonsbygningen var satt i brann, forlot sprengningskommandoen byen, men først ba rådmannen den tyske kapteinen om at politimannen kunne få bli på stedet for å holde øye med furu- og granskogen på åsen. Det gjaldt jo at den ikke tok fyr. Dette ble først innvilget, men snart ble det krevd at alle forlot stedet, og da følget på veien ned møtte stasjonsbestyrer Andersen og assistent Kylstad på Osebakken jernbanestasjon fikk disse ordre om å gå hjem igjen. Brannen ble likevel snart slukket av noen gutter som hadde gjemt seg i skogen like ved. Den dramatiske aksjonen hadde da tatt ca. én time etter oppmøtet hos rådmannen som var ca. kl.1545.

Kjølseth sier ganske tørt i sin rapport om hendelsen: *Bortsett fra hva der foran er meddelt, opptrådte såvel offiserer som mannskap meget høflig og vel disiplinert.*

Relestasjon i Porsgrunn for Kringkastingsselskapet AS.

Konsesjon for en lokal kringkaster i Porsgrunn ble gitt til den kommersielle radiostasjonen Kringkastingsselskapet i Oslo i 1926, akkurat som på Rjukan og Notodden. Kildene forteller ikke noe om en lokal radioklubb i Porsgrunn, derimot vet vi om "Skiens Radioklubb."

Porsgrunn Kringkaster åpnet 9.januar 1926 med en 100 Watt Western Electric(WE) sender, som ble stengt alt i januar 1927 og flyttet til Rjukan.

Stasjonen ble først bygget med T-antenne mellom to 20 m høye gittermaster på taket av Skiensgate 18. (Skiensfjordens mekaniske fagskole.) Studio var i et lite rom i et tilbygg. "Sukkerbit" ble hengt opp som mikrofon og som støydempning ble brukt ulltepper på veggene.

Varden 9. april 1926: *"Fra Porsgrunn kringkastingsstasjon utsendes i går eftermiddag kl.6 et barneprogram som forløp meget heldig. De optredende var en dame og en herre fra Porsgrunn og begge gjorde sine saker bra."* Ing. Alfsen og "noen lærerinner" var drivkraften i barnetimen fra Porsgrunn den gang.

Stasjonen sendte ellers Riksprogrammet/ Osloprogrammet, men det var dårlige telefonlinjer fra Oslo, så den første bestyrer Ragnvald Pedersen relesendte istedet utenlandske stasjoner og dansemusikk fra studio. Det var ikke noe regelverk den gang, og man valgte bølgelengde selv. Pedersen fortalte dette i intervju med Bjørn Honerød og Per Bøhn i NRK vinteren 1981, og han gjennomførte senere samme praksis på Notodden, til lytternes begjiring.

Ny 700 Watt Telefunksender ble montert ved nyåpning av Porsgrunn Kringkaster 10/1-27⁴ i Borgeåsvegen 40 etter beslutning i mars 1926. I 1935-36 fikk kringkasteren en ny Western Electric sender på 1 kW (nå 850 kHz).

Bilde: 1466 LKP Porsgrunn Kringkaster, 2 forskjellige QTH. De to 40(60?) meters mastene med 80 meters mellomrom og senderhus på plass på Borgeåsen 1927. Skiensfjordens mekaniske fagskole i forgrunnen. Prospektkort: Joh.Dyrings bokhandel.

⁴ Erfjord og Quigstad(se kilder, bakerst) har en noe forskjellig fremstilling her.

LKP under 2.verdenskrig.

Det var Porsgrunn Kringkaster ved assistent Kylstad som først brakte innbyggerne nyhetene om den tyske invasjonen av Norge 9.april. I dagene som fulgte fortsatte LKP å videresende Osloprogrammet. Men politimester Chr. Sveaas gav ordre om at stasjonen skulle sende ut lokale meldinger. Torsdag 11. april om kvelden ble Radiotjänst sin nyhetssending over storsenderen i Motala relesendt direkte. Kanskje også programmet fra LKH Hamar Kringkaster? Den lokale telegrafbestyreren Andreas Andersen forteller 14. april 1940 om stasjonens sending 12.(?)april:

«Det ble omkring klokka 20,30 gitt ordre fra Fylkesmannen gjennom Politimesteren at Osloprogrammet skulle utsendes igjen, samt meldinger til befolkningen om ikke å høre på alarmerende rykter, men ta det med ro og gjenoppta sitt daglige arbeide. Siden er kun Osloprogrammet, samt meldinger fra politimesteren utsendt over stasjonen.»

Vi har alt i ingressen til denne artikkelen sitert rådmann Kjelseths rapport datert 14. april 1940 om hendelsene dagen før. Skadene på LKP ble utbedret i løpet av sommeren og høsten 1940, og kringkasteren ble satt i drift igjen fra 13. desember 1940, trolig på 1222 kHz. Men den fikk etter hvert selskap av en tysk leir på området.

Programmer.

Porsgrunn Kringkaster var som nevnt opprinnelig kommersiell og sendte først Kringkastingselskapets program, etter nasjonaliseringen 1933 ble sendt NRKs Riksprogram, og da distriktsprogrammene kom ble sendt Østlandssendinga, med studio i Oslo. Men stasjonen hadde altså eget studio, og det hendte at lokale innslag ble sendt ut.

Erfjord sier i sin fremstilling at Østlandssendinga søndag kveld sendte forskjellige 10 minutters sportsbulletiner fra studio i Fredrikstad og Notodden.

Men kildene er tydelige på at Porsgrunn også hadde lokal sport ved Hans Petter Larsen, innehaver av Hans Petter Sport i Sverresgate, som hadde store kunnskaper og et stort kontaktnett innen idrett. Helge Saubrekka var en annen stemme som huskes godt fra de lokale sportssendingene over Porsgrunn. Resultater fra skyting, hopp og langrenn og de lokale fotballagene Pors og Odd ble lest opp. Bestyrer Andersens annonsering huskes: *Så får vi lokal sport ved Helge Saubrekka.*

Vinteren 1974 ble lokal sport fra Telemark sendt i én programstrøm både på AM og FM ved at studioene i Porsgrunn og Notodden delte på sendetiden.

I 1974 startet også det 20 minutter lange ”Telemarksmagasinet”, som gikk over hele Østlandssendinga sitt sendernetverk.

Overraskende kringkastingsunderholdning.

Som ved senderanleggene i Odda og Fåberg(del III og IX i serien) opplevde Porsgrunnsenderen uønsket gjengivelse av telefonsamtaler. ”Aftenposten” forteller 2.juli 1954 at under siste ”Ønskekoncert” slo en telefonsamtale mellom to Skiensdamer inn på 1466, og lyttere i Grenland fikk derfor en noe usedvanlig ”radiounderholdning”. Disse to fortalte hverandre nemlig ”sladderhistorier” med følsomt innhold. Teknikerne arbeidet hardt med å få koblet ut ”de sladderaktige”, men det nyttet ikke.

LKP Porsgrunn Kringkaster Senderanlegg:

I 1926: Skiensfjordens mekaniske fagskole, Skiensgate 18. 100 watt. T-antenne.(1926.)

II 1927-1935: Borgeåsvegen 40. 700 watt. 1935-1966: 1 kW. 1966-1975: 250 watt. T-antenne spent mellom 2*60 meter høye master med 80 meters avstand.

Frekvenser:

1926?	1935: 850 kHz(ny Western Electric sender) 1 kW (Erfjord: 0.7 kW),
29/1-27: 600 kHz,	høst-39: 850 kHz,
31/1-27: 600 kHz,	1/3-42: 1222 kHz.(Skulle etter Montreux-planen som aldri trådte ikraft skiftet til 1510 fra 1/4-40).
ITU 7-27: 600 kHz,	3-46: 1222 kHz. (Etter implementering av
3-28: 600 kHz 1 kW,	Københavnplanen 15/3-50: 1466 kHz 1 kW, som ble brukt fram til nedleggelsen 1.juli 1975. Redusert til 0.25 kW i mai 1966.
1929: 658 kHz,	
1-31: 662 kHz 1.5 kW,	Det var før krigen planer om ny 20 kW sender som aldri ble realisert.
5-31-1933: 662 kHz 0.8 kW,	

Norsk fellesfrekvens 1466 kHz 206 meter: NRK Synkrongruppe II, Kanal 105 i Mellombølgebåndet.

Startdato: 9.januar 1926. Nyåpning: 10.januar 1927.

Lokaldekning:

Med 1 kW dekket Porsgrunn Kringkaster på jordbølgen lett byen og hele Grenland, og store deler av Oslofjorden, sannsynligvis også over svenskegrensen, f.eks til kystbygdene i Bohuslän. Det samme var trolig også tilfellet da stasjonen gikk med 250 watt fra 1966.

Fjernlogginger og QSL:

Vi har vel ikke noen sikre fjernlogginger av LKP på 1466 iflg. Mellombølgehørisoner. Alle forf. sine logginger på 1466 med Østlandssendinga fra Fana 1972-1974 er nok LLT fra Geilo. Og Odda og Sandnessjøen gjorde seg jo også gjeldende. På kveldene var det sterke innslag fra Monte Carlo. Sendinger fra Radio Geronimo og Radio Monte Carlo International herfra gjorde også at vi ofte tunet frekvensen om kveldene 1970 og 1971. I 1974 kom Trans World Radio Monaco på luften her, også med norske sendinger fra Norea Radio etter mange år på kortbølgen.

Til vanlig dominerte nok Geilo denne frekvensen hos meg med program fra Oslo, og Odda med program fra Bergen. Utklipp fra MBH/Mellombølgehørisoner:

1466 kHz March 22nd, 1972 1343 NRK Geilo/Porsgrunn //Østlandssendinga.
1466 kHz September 27th, 1972 1703 NRK Geilo/Porsgrunn.
1466 kHz August 13th, 1974 1407 NRK Geilo/Porsgrunn fighting Odda-Eitheim.

Men under NRK sin lokale sportssending søndag kveld var det mulig å høre mange forskjellige norske stasjoner i 10 min på 1466. Ved én slik anledning hørtes nok Porsgrunn i "koret" sammen med sendingen fra Oslo, som altså gikk over Geilo.

Jeg har nemlig skrevet i lytteloggen min 22. mars 1972 at Porsgrunn har egen lokal sport på søndagskvelder, og jeg husker da også at jeg tunet 1466 kHz én av søndagene før, da lokalprogrammet startet. Jeg ble i allefall belønnet med å høre Porsgrunn separat. Kanskje var dette 19.mars 1972 fra 2120-2130? Dette var på samme tid det lokale sendevinduet.

Kildene forteller at lyttere husker en ekkolignende lyd fra studio på Borgeåsen under lokalsendingene.

QSL: 1971/1975: QSL fra Porsgrunn er ikke kjent.

Nedleggesprosessen.

Det var Teledirektoratets plan å nedlegge mellombølgesenderne i Telemark fra begynnelsen av 1975. Dette ble begrunnet både med betydelige vedlikeholdsbehov og mangel på deler til de gamle senderne. Men det synes også som om man har ment at AM-kringkasting var en teknologi som burde utfases til fordel for det som man kalte "Meterbølgekringkasting"(FM).

Man annonserte først nedleggelsen som "prøvestans" i "Telemark Arbeiderblad" 11.oktober 1974 til 31.desember samme år. Men slukkingen skjedde først året etter. Steinar Melvær i Teledirektoratet bekreftet nedleggelsen av Notodden og Porsgrunn i "Rjukan Arbeiderblad" 2.juni 1975.

Ved hjelp av en lokal aksjon hadde nedleggelsen av LKR Rjukan blitt utsatt, og anlegget der stod til ca.1983, mens senderanlegget i Notodden(LKN) ser også ut til å ha sendt lenger enn planlagt, i allefall ble det notert signaler som nok stammet derfra i 1976, og dette anlegget ble også bevart ut i 1977. Men Porsgrunn ble stengt 1.juli 1975.

Da antennemastene på Borgeåsen ble nedbrent, visstnok sent på 70-tallet, mistet Porsgrunn et markant landemerke.

Etterfølgeren til LKP.

NRK Telemark startet 14. oktober 1977 fra Borgeåsen. Den nye distriktsradioen hadde flyttet inn på den gamle mellombølgesendertomta og startet med en halvtimes daglig sending. Sendinga gikk på hovedsenderne i Telemark, LKY8 Skien 1/Vealøs 88.2 MHz(bygget 1970) og LLE58 Gausta(bygget 1965), da 93.450 MHz. Særlig sistnevnte hadde veldig stor dekning og var en daglig gjest i Bærum der vi bodde på den tiden. Mellombølgetiden var nå over i Telemark, og de tre senderne på Rjukan, Notodden og altså Porsgrunn var nå tause.

NRK Telemark logo 1999

Bilde: Skjermdump fra Porsgrunnsfilmen av Richard Larsson(1957). Bildetekst sier at Hans Petter Larsen her leder lokal sportssending over LKP Porsgrunn Kringkaster 1466 kHz. Porsgrunnsfilmen ble senere utgitt på DVD fra AV-team.

Bilde: Bestyrer Andreas Andersen på Porsgrunn Kringkaster i 1966. Han huskes som en elskverdig mann med blid Egersundsdialekt. Mange fikk omvisning på stasjonen og i studio med orgel, og lokale barn lekte på kringkasterens område. Utsnitt fra bilde av P.A.Pettersen.

Bilde: LKP Porsgrunn Kringkaster med sendermast på Borgeåsen i 1960-årene. Bilde: Facebook 2014

Bilde: LKP Porsgrunn Kringkaster med senderhallen på Borgeåsen. Western Electric sender på 1466 kHz i forgrunnen. (Bilde: Telemuséet.)

Bilde: LKP Porsgrunn Kringkaster med sendermast på Borgeåsen. Bilde: Facebook 2020.

Bilde: Radiomastene i Borgeåsen på avstand. Prospektkort fra Normann.

Tillegg:
Siste sending fra Borgeåsen-15.mai 2020.
Ved Bjørn Harry Schønhaug, journalist og fotograf NRK Telemark.
<https://www.bjornharry.no/2020/05/siste-sending-for-nrk-fra-borgeasen/>

I 1976-1977 bygget NRK studioer for den nye NRK Telemark/Telemarksendinga på mellombølgesendertomta. I 2020 flyttet man til Porsgrunn sentrum.

Christina Førli Aas og Kristin Rivrud i studio under siste sending fra Borgeåsen.
Sendernett 1999:

<https://web.archive.org/web/2000120222600/http://www.norkring.no/stasjonsnett.asp?fylke=Telemark>